

Stjepan Ćosić

Horvat Horvatom

Uz Horvatov članak o Danijelu Josipoviću

I.

Tekst neobjavljenog eseja Josipa Horvata o Danici Josipoviću uočili smo u osobnom fondu arhivista, heraldičara i stručnjaka za pomoćne povijesne discipline Bartola Zmajića (1907-1984). Kako je strojopisni primjerak tamo dospio i kada je napisan, možemo samo pretpostavljati. Punih četrdeset godina Zmajić je radio kao arhivist u čitaonici Arhiva Hrvatske (danas Hrvatski državni arhiv), a zapamćen je po tome što je svojim znanjem i iskustvom pomagao generacijama korisnika. Vjerojatno mu je Horvat - kao poznaniku i znalcu - članak ostavio "na čitanje". Po svemu sudeći, napisao ga je polovicom šezdesetih godina, kada je surađivao u biografskim emisijama Radio Zagreba te je tako ostao neobjavljen.

Josip Horvat (1896-1968) cijelog se života bavio hrvatskim devetnaestim stoljećem postavši specijalist za intelektualnu povijest i biografije. Pišući o razdoblju ilirizma, u knjigama 1848. (1934), *Politička povijest Hrvatske* (1936) i *Stranke kod Horvata i njihove ideologije* (1939) fokusirao se na društvenu atmosferu preporoda te na kulturno i političko djelovanje iliraca i Narodne stranke. U tim je djelima znatno manje pisao o mađaronima, pristašama Hrvatsko-vugerske stranke, no nije mogao zaobići ulogu Danijela Josipovića za kojega kaže da je bio "najtalentiraniji i najnačelniji među vođama mađarona". Genezi mađaronske politike i njezinim sljedbenicima više je pažnje posvetio u opsežnoj studiji o Gaju i njegovu vremenu na kojoj je intenzivno radio tijekom pedesetih godina. Tako u monografiji *Ljudevit Gaj*, tiskanoj sedam godina nakon Horvatove smrti (1975), Josipović dobiva mjesto glavnog političkog protivnika iliraca i ilirizma. U njoj

nalazimo gotovo sve podatke o turopoljskom komešu što ih, drugačije raspoređene i dopunjene čitamo i u pretpostavljenom radijskom eseju. U tom *horvatovski* prepoznatljivom tekstu iznova se osvjetljava povijesna uloga "čovjeka koji je nekoliko godina drmao političkom sudbinom Hrvatske".

Od polovice 19. stoljeća iz perspektive nacionalne historiografije uglavnom se ponavljaju negativna mišljenja o povijesnoj ulozi turopoljskog komeša Danice Josipovića - mađarona, izdajice i lopova - no ni u tim plošnim ocjenama nisu se mogle prešutjeti vrline koje su ga krasile: hrabrost, politička dosljednost i upravo aristokratsko dostojanstvo. Već samim naslovom svoga članka, Horvat aludira na prevladavajući stereotip i naglašava ironijski odmak u nijansiranju Josipovićeve lika. U širem kontekstu kasnofeudalnih previranja u Monarhiji, on nas upućuje na bitno kompleksnije sastavnice hrvatske političke povijesti i državnopravne tradicije. Portretirajući nepokolebljivog *Horvata*, Horvat u svom eseju dotiče slojevite kulturne i političke aspekte *ilirizma* u Hrvatskoj i *reformskog* pokreta u Mađarskoj, uzroke političkog uskrsnuća i instrumentalizacije turopoljskog sitnog plemstva, stranačku politogenezu i antagonizaciju hrvatskih elita, eskalaciju sukoba u predožujskim zbivanjima, Jelačićev uspon, četrdesetosmašku revoluciju, slom mađarskih *nacionalista* i osobnu žrtvu emigranta i uznika Danice Josipovića, najdosljednijeg Kossuthovog eksponenta i najradikalnijeg protivnika bečkog centralizma u Hrvatskoj.

Glavni izvor iz kojega je Horvat crpio biografske podatke o Josipoviću zacijelo je višesveščana *Povijest plemenite općine Turopolja* Emilija Laszowskog i suradnika. U toj nezaobilaznoj sinte-

E

Protocollo Diversarum Cassiarum coram offi-
cio Prothonotariati factarum -
Ceteris elmissis

Anno Domini 1848 Die vero 30: Martii Posse-
ni sub Decurſu Comitiorum Regni Hungarid
Partimque Ducatum Spectabilis Dominus An-
tonius Daniel Josipovich Universitatis Cam-
pi Nobilium Szepolya Comes Perſens coram
me perſonaliter Conſtitutus oraculo vivo v-
cis. Universam suam ubi ubi habitam mobilem
et immobilē Subſtantiam cum onere solven-
dorum Cassiarum suorum Debitorum in Contor-
dich Jure personali tranſtulit nihil Juris aut
Proprietatis pro se reſervando. Sicut su-
pra Posſeni. Magister Nicolaus Chirichius
S. R. et A. M. Confessarius et Regnum Croatia
Dalmatis ac Slavoniae Eiusdemque Dalmatis
officii Prothonotarius

Lect et cum originali Protocollo
Cassiarum penes me de present-
e existente extracte facte per Ma-
gistrum Nicolaum Chirichius Regni
Prothonotarium

Dokument kojim Antun
Danijel Josipović
prepisuje sve posjede i
materijalna dobra svojoj
ženi Antoniji pl.
Pogledić Kurilovečkoj
(HDA 726, Obitelj
Josipović-Vojković)

zi turopoljske povijesti i tradicije Danijel Josipović zauzima posebno mjesto. Baveći se njegovim životom i političkim djelovanjem, Laszowski je proučio i naveo ključnu literaturu, suvremenu periodiku i arhivska vrela. Za dodatnim informacijama Horvat je također tragao u arhivu, čini se s malim uspjehom. Štoviše, i naš recentni uvid u arhivske fondove u kojima bi se mogli očekivati “novi” podaci o Josipoviću potvrdio je oskudnost sačuvanih tragova u službenim, županijskim i saborskim dokumentima te u gradivu Plemenite općine Turopolje (HDA). Također, u obiteljskom fondu Josipović-Vojković (HDA) kao i u osobnom fondu Danijelovog sina Imbre Josipovića (1834-1910) (Državni arhiv u Zagrebu) samo se malobrojni dokumenti odnose na najpoznatijeg Josipovića. Zapravo, za sad u Hrvatskoj nismo uspjeli “otkriti” službene izvore niti dokumente iz Josipovićeve kruga, a koji bi sadržavali bitno nove informacije o njegovom političkom djelovanju i svjetonazorskim stavovima. Poznato nam je da je Josipović vodio opsežnu korespondenciju s mađarskim liberalima, posebno s Lajosem Kossuthom, no tu je kompromitirajući dokumentaciju vjerojatno uništio nakon sloma revolucije. Poznata je i epizoda kada je Josipović prije bijega u Mađarsku, početkom svibnja 1848, sve svoje dragocjenosti i spise, uz pomoć župnika Jakova Kosa, pohranio u raki Velikogoričke župne crkve. Doznajući za to, Jelačićeve pristase izvršile su premetačinu crkve i župnog dvora zaplijenivši dragocjenosti, oružje i pisma koja je Josipović primio od Kossutha i Tome Matačića. Za ta se pisma u izvještaju kaže “da dovoljno izjasnuju zlobno srce dopisatelja i opake namjere stranke mađaronske”. Na žalost daljnja sudbina ovih pisama nije nam poznata, a o njihovom delikatnom političkom sadržaju i Josipovićevu ugledu kod pristasa, dovoljno govori izjava župnika Kosa koji je nakon premetačine naglasio “da bi sada i svoju glavu dao, samo da može Josipovićeve pisma spaliti”. Niti s drugim vrstama narativnih izvora o Josipoviću nismo bili bolje sreće, možda i zato jer, kako Horvat kaže, “protivnici ilirizma nisu bili prijatelji pera i knjiga”.

II.

Ipak, kako je došlo do toga da je upravo turopoljski komeš, predstavnik “seljačkog” plemstva Antun Danijel Josipović (1806-1874), postao korifej mađarona, aristokratske elite i visokih magistrata te čelni čovjek Horvatsko-vugerske stranke? Kako se razvio u vrhunskog demagoga i političkog vođu koji je kroz čitavo jedno desetljeće pokretao tisuće sljedbenika, uporno se suprotstavljajući dominaciji iliraca? Postavljajući ta pitanja i odgovarajući na njih susrećemo se s kompleksnim odnosima u hrvatskom društvu i politici *predčetrdesetomaškog* razdoblja. Zapravo, riječ je o nizu paradoksalnih političkih situacija koje su, pre rastajući u fenomene *dugog trajanja*, usporavale modernizacijske procese u hrvatskom društvu. Ukratko, zbog nedostatka snažnijeg društvenog i gospodarskog oslonca u vlastitoj sredini, sve političke snage i grupacije u Trojednici - neovisno o ideološkom usmjerenju i etničkoj osnovici - pozicionirale su se u odnosu na

Beč i Peštu kao središta moći. U predmodernoj političkoj strukturi Monarhije okosnicu političke dinamike predstavljao je odnos centra i periferije, a glavni sadržaj svih sukoba svodio se na pitanje nacionalne emancipacije. U tom smislu, događaji iz 1848/9. predstavljali su prvu modernu prijelomnicu u hrvatskoj povijesti s dalekosežnim društvenim posljedicama.

Jačanje ugarskog etatizma i integralizma započelo je na Požunskom saboru 1790. i to kao zajednički mađarsko-hrvatski odgovor bečkom apsolutizmu. Na valu rastućeg liberalnog pokreta i s njim povezanog mađarskog nacionalizma, ta se strategija otpora Dvoru s vremenom sve agresivnije protezala na Hrvatsku i Slavoniju prijeteci joj jezičnom i nacionalnom asimilacijom. Tijekom tridesetih godina, u sklopu *ilirskog pokreta*, u Zagrebu je započeo otvoreni otpor mađarizaciji. Politička polazišta iliraca pritom se nisu bitno razlikovala od nastupa budućih mađarona. Pripadnici obiju kasnijih stranaka insistirali su na legitimističkim načelima *iura municipalia* tj. na skupu zakonskih i običajnih prava u političkoj sferi. Te su *pravice*, unatoč svojem predmodernom, feudalnom karakteru, jamčile autonomiju Hrvatskog Kraljevstva. Za neku moderniju političku doktrinu s građanskim sadržajima još uvijek nije bilo mjesta. Ilirci na čelu s Gajem slave “konstituciju ugarsku, kraljevinu hrvatsku i narodnost ilirsku”, a budući mađaroni na Hrvatskom saboru 1832. vatreno branili latinski jezik i hrvatska municipalna prava. Njihov kasniji vođa, od 1837. turopoljski komeš, Danijel Josipović i sam je tih godina bio blizak ilircima.

Međutim, zbog jačanja liberalne oporbe u Mađarskoj i sve otvorenijih političkih ambicija iliraca, oko godine 1840. došlo je do oštrog podjela. Pritom je politički raskol u Hrvatskoj u stanovitom smislu odražavao obrnutu sliku od situacije u Mađarskoj. Naime, mađarski liberali - pripadnici obrazovanog srednjeg plemstva, pretežno protestanti - zalazali su već tridesetih godina za ukidanje feudalizma, za radikalne građanske reforme i autonomiju Ugarske, a sve u duhu nacionalne integracije “mađarskog političkog naroda” u ugarskom dijelu Monarhije. Stara elita, vladajući konzervativci, visoko plemstvo i katolički kler, zagovaraju postojeće privilegije, staleški sustav i kompromis s Dvorom u državnopravnim prijemima. U Hrvatskoj pak ilirci na baštinskoj osnovi stvaraju novi tip hrvatskog kulturnog i jezičnog identiteta te zagovaraju sjedinjenje hrvatskih zemalja pod zajedničkom vladom, računajući i na šire integracijske mogućnosti među ostalim južnim Slavenima. Posve je jasno da je u toj koncepciji stara politička formula zajednice s Mađarima za njih imala samo privremenu utilitarnu svrhu. Osim toga, Ilirci se gotovo i ne bave društvenim i političkim zahtjevima i reformama na tragu građanske ideologije koja se naglo širi Europom. Dapače, jedino efikasno političko oružje za njih ostaju konzervativna *iura municipalia* i upravo ih to uporište na stanoviti način povezuje s mađarskim magnatima. S druge strane, usprkos domaćem konzervativizmu, mađaroni pružaju podršku radikalnoj mađarskoj oporbi s liberalnim predznakom. Riječ je o još jednom političkom

Magyaron in der Wiege (Mađaron u kolijevci), vjerojatno najstarija politička karikatura u Hrvatskoj. Grafički je list (litografija) rad nepoznatog autora, tiskan 1846. Voda mađarskih nacionalista Lajos Kossuth, prikazan je djelomično u liku jelena, s rogovima na kojima vise maske. On drži na uzici bana Hallera, odpola psa, koji ga vjerno promatra. Obojica brižno paze na mađarona (možda Turopoljca) koji je prikazan kao dijete s brčićima, odpola reptil, u kolijevci s mađarskim grbom. U perspektivi se vidi peštanski most s panoramom Budima. Poruka je jasna: Mađarski nacionalisti preko servilnog bana potiču i "odgajaju" mađaronsku oporbu koja bi trebala odigrati ključnu ulogu u mađarizaciji Hrvatske. Jelen Kossuth je dvolični osvajač, a Haller je njegov poslušni pas. Mali mađaron je dakako neki gmaz, puzava životinja vrijedna najvećeg prezira. Bilo je mišljenja da je mađaron u kolijevci zapravo sam Josipović, no vjerojatno je ipak riječ o općem simboličnom prikazu. Naime, Josipović je već početkom četrdesetih godina nosio bradu, a bio je poznat po svom dostojanstvenom držanju što nepoznatom satiričaru vjerojatno ne bi promaknulo. Mali mađaron je pak stereotip Mađara, kicoša s brčićima i frizurom.

protuslovlju jer su mađaronsku struju u Hrvatskoj redom činili pripadnici zemljoposjedničke aristokracije iz obitelji Erdödy, Pejačević, Prandau, Oršić, Rauch, Drašković, Sermage i drugih, kao i brojni visoki činovnici, kotarski suci, župani, podžupani, županijski prisjednici i bilježnici. Unatoč ekonomskoj snazi mađaronska elita zemljoposjednika i magistrata nije mogla ostvariti većinu u županijskim tijelima i Saboru bez pomoći sitnog "se-ljačkog" plemstva (*gregaria nobilitas*). Tih "jednoselaca" dvojbenog političkog i predstavničkog statusa, bilo je u Sv. Ivanu Zelini i Moravču ali su najbrojniji i najbolje organizirani bili u povišnoj Turopoljskoj općini koja je sve više širila autonomne ovlasti te je o svrstavanju Turopoljaca ovisila i vlast u Zagrebačkoj županiji.

U tim okolnostima na političkoj sceni započinje uspon Antuna Danijela Josipovića. U prosincu 1840. bio je po drugi put izabran za turopoljskog komeša te je ubrzo fanatičnom energijom motivirao i organizirao brojne pristaše s ciljem osvajanja Zagrebačke županije. Potaknut protuilirskom propagandom, koja se razvila na Ugarskom saboru 1839., mađaronski krug u Zagrebu, okupljen u Kasinu "starih Horvata", trebao je upravo takvoga vođu. Horvatsko-vugerska stranka stvorena je 1841. prvenstveno kao oporba ilircima i njihovoj ideologiji. Mađaroni odbacuju ilirske simbole i štokavštinu, optužuju ilirce da u dosluhu s Dvorom ruše stare pravice koje su neodvojive od krune Sv. Stjepana. Zbog svojih u biti feudalnih polazišta mađaroni se nikad nisu uspjeli oblikovati u ideološki i organizacijski koherentnu poli-

tičku snagu. Unatoč nekim liberalnim zahtjevima, metode moderne političke promidžbe ostale su im potpuno strane. Nikad nisu imali vlastito glasilo, pa im je stranački program, ako se tako može nazvati mješavina posve raznorodnih interesa i zahtjeva, bio tiskan 1847. u Novinama Dalmatinsko-Hrvatsko-Slavonskim, dakle u glasilu njihovih političkih protivnika. Osim toga, među turopoljskim sitnim plemstvom vladao je strah da će promjene koje najavljuju ilirci značiti i kraj njihovih povlastica. Naime, Turopoljska je općina u sklopu Zagrebačke županije uživala ekskluzivnu sudbenu i upravnu poziciju. Stav turopoljskih mađarona izvrsno ilustrira iskaz vice-asesora Turopoljske općine Arbanasa (HDA-49, *Plemenita općina Turopolje*, kut. 29):

“Znano je da vu Domovini naše Hrvatske podignuli su se nekoji ljudi, koji pod zastorom narodnosti i branjenja municipalnih Pravic, ne samo Slobodnost i prerogative plemenske pomenšati i oskruniti, nego kaj više je, kak iz činov njihovih vidi se, istu Hrvatsku našu Domovinu od Vugerske Korune, pod kojum vre tulika stoletja s Magjarskem narodom vu bratunskom savezu stala je, odrušiti nameraju ...”

Zahvaljujući političkom manevru velikog župana i ilirskog pristaše Nikole Zdenčaja (1775-1854), koji je i sam imao posjede u Turopolju, Josipovićeви su mađaroni pri izborima za dužnosnike u Zagrebačkoj županiji 31. svibnja 1842. bili onemogućeni u glasovanju te su mađaroni doživjeli težak poraz. Ogorčen neuspjehom, Josipović je započeo žestoku kampanju u Beču i Pešti prokazujući ilirce kao opasne rušitelje Monarhije, kao izdajice, rusofile i Vlahe. U varijanti za Peštu, oni će razvaline Hrvatskog Kraljevstva prepustiti Austrijskom Carstvu, a u varijanti za Beč, na ruševinama Hrvatske stvorit će neku nebuloznu ilirsku državu.

Josipovićeва stajališta jasno su iskazana u predstavi Plemenite općine turopoljske od 11. srpnja 1842., upućene caru (HDA-49, *Plemenita općina Turopolje*, kut. 28). Tu se nabrajaju sve političke aktivnosti iliraca koje Turopoljci, na čelu sa svoji komešom, osuđuju. Pobjeda iliraca smatra se “nečuvenim izgredom” i uspoređuje se s “barbarstvom srednjega vijeka u kojem je pravo snažnijeg vladalo”. Od cara se traži pomoć i provođenje istrage, a opasnost od ilirske ideologije na zanimljiv se način tumači prokazivanjem ilirske promidžbe, *leljiva* i drugih obilježja. Naime, Gaj je bio posve svjestan velike važnosti simbola u *dizajniranju* nacionalnog pokreta. Oživljavajući drevno heraldičko znakovlje, zvijezdu Danicu i mladi mjesec (*leljiva*), pretvorio ih je u snažno političko-povijesno oruđe. Taj “stari”, a zapravo novi grb *Ilirije* na ilirskim odorama osobito je pogađao mađarone:

“Već je prošlo sedam godina kako je preblagim dopuštenjem Vašeg presvijetlog Veličanstva, u slobodnom i kraljevskom gradu Zagrebu zaživjelo Društvo narodne čitaonice. Gotovo svaki Hrvat poštuje napore članova ovoga Društva u okviru njegove zadaće... Ali u njima se skriva i nešto drugo; da-

pače skriva se na čelu mnogih članova toga Društva nepodnošljiva zvijezda i mahnuti fanatizam koji namjerava odvojiti od svete ugarske krune i rastaviti kraljevine koje se sastoje od Dalmacije, Hrvatske i Slavonije. Budući simboli Kraljevine Ilirije bili bi zvijezda i mjesec. Pod krinkom narodnosti i očuvanja starih pravica, kako licemjerno kažu, napadaju oni sve slobodnije na Mađare, a isto tako i na svoj rod i Domovinu.”

Slijedi opis događaja na restauraciji Zagrebačke županije:

“Upravo neplemići, koji nastavaju susjedne gradove, kao sljedbenici ove ilirske propagande, uz veliku buku, dok su se zabavljali uz takozvanu *tursku bandu*, dana 30. svibnja tekuće godine, u četama i naoružani te odjeveni u neko egzotično odijelo, s crvenim mitrama sašivenima od duge tkani na u obliku manje torbe, opasani bijelim remenjem, jednako opremljeni zvijezdama i prikazom polumjeseca te tunikama crnomanjaste boje sa crvenim resama. Doista, takvu odjeću kakvu turski razbojnici običavaju nositi radi zadavanja straha civiliziranim ljudima, i kakvu su u Francuskoj revoluciji nosili takozvani *sankiloti*, pojavili su se pred gradom Zagrebom, i pošto se njihova skupina uvećala četom iliraca koja se tu nalazila, tijekom cijele noći što je prethodila danu izbora poglavarstva, podizali su neuobičajenu buku po gradu i razbijali su prozore, posebno na kući Kasina.

Zatim 31. svibnja tekuće godine nahrupili su naoružani u dvorište Kraljevinske kuće, tj. do mjesta koje je bilo određeno za izbor, a mi koji slijepo ne slijedimo tvrde ideje ilirizma zbog toga smo od spomenute promidžbe proglašeni *magyaromanima*.”

Iz tih je događaja Josipović izvukao pouku, a njegova je upornost uskoro urodila plodom. U lipnju 1842. za hrvatskog je bana imenovan mađaronima blizak erdeljski velikaš Franjo Haller, a u siječnju 1843. car je zabranio ilirsko “ime”. Tako se Josipoviću otvorio prostor da u Zagrebu organizira masovne prosvjede svojih naoružanih pristaša te da pokrene agresivne ispade u Saboru protiv najuglednijih iliraca: Ljudevita Gaja, grofa Janka Draškovića, baruna Franje Kulmera i samog biskupa Jurja Haulika. Istodobno, Josipović je sve više jačao veze s mađarskim liberalima i osobno s vođom nacionalnog pokreta Lajosem Kossuthom. Njegovu se ime sve više isticalo u mađarskom nacionalističkom tisku, a govorom na Ugarskom saboru 1844., u kojem je pozvao na pobunu ne samo protiv iliraca, nego i protiv austrijske vlasti te na izdavanje Turopoljske općine iz Zagrebačke županije, definitivno je postao miljenik mađarskih nacionalističkih krugova. U Turopolju je vještom manipulacijom oko sebe okupio oko 700 naoružanih sljedbenika koje je uvjerio da moraju osvojiti vlast u Županiji jer bi ih u protivnom “car vkinil, pak bi Kranjci postali i plemenšćiju zgubili”. Kako bi poništili utjecaj Nikole Zdenčaja, koji je netom odstupio s položaja velikog župana, a u Turopolju je uživao stanoviti ugled, mađaroni su ga na općinskom

Pravo glasa turopoljskih plemića kao ključ sloma mađarona i uspjeha iliraca

Previranja za prevlast u još uvijek feudalnim, predmodernim političkim institucijama, tijekom tridesetih i četrdesetih godina 19. stoljeća, pokazuju da je upravo pitanje pojedinačnog prava glasa turopoljskih "jednoselaca" bilo ključno za uspjeh iliraca i slabljenje mađarona.

Feudalne povlastice koje su ugarsko-hrvatski vladari, hercezi i hrvatski banovi izdavali plemićima jednoselcima u Turopolju (Campus zagrabiensis) datiraju od 13. stoljeća. Za vrijeme i nakon osmanskih osvajanja zajednica turopoljskih plemića, organizirana u Općinu, nastavila je štiti i širiti svoje autonomne ovlasti u sudstvu i upravi, no u političkom smislu Turopoljci se nisu mogli uzdignuti do pojedinačnog prava sudjelovanja u Hrvatskome saboru. Unatoč uvriježenoj praksi po kojoj su na Sabor i Županijsku skupštinu slali samo svoje predstavnike, komeša i seoske suce, Turopoljci

su tijekom 18. stoljeća nastojali zadobiti virilno (pojedinačno) pravo glasa na Hrvatskome saboru te na županijskim skupštinama i pri izboru županijskih činovnika (restauraciji). Hrvatski sabor je zakonskim člankom 28, od 5. ožujka 1749., odrekao turopoljskim plemićima virilno pravo glasa, ne samo u Saboru i Županiji nego i prilikom izbora općinskih magistrata te je to pravo dao samo seoskim sucima. Pitanje virilnog prava glasa za Turopoljce ponovno se aktualiziralo početkom tridesetih godina 19. stoljeća kada je to odgovaralo mađarskoj politici. Odlukom Ugarske dvorske kancelarije iz 1830. i *intimatima* Ugarskog namjesničkog vijeća od 1831., 1833. i 1836. godine priznato je turopoljskom plemstvu pojedinačno pravo glasa na izborima magistrata Zagrebačke županije i na njezinim skupštinama. To je bilo presudno za pobjedu mađarona na županijskim izborima 1845. Međutim, iz Beča je uslijedio konačni pravorijek. Na sjednici Hrvatskoga sabora 25. rujna 1845. obja-

vljen je kraljev reskript po kojem osobno pravo glasa imaju samo oni plemići koji su pozvani banskim pismom i predstavnici municipija (općine). Time je Turopoljcima onemogućeno svako pojedinačno pravo glasa i osobno pravo sudjelovanja u radu Sabora. Štoviše, Hrvatski je sabor na sjednici 9. listopada 1845. zaključio da turopoljski plemići na skupštinama i restauracijama Zagrebačke županije mogu slati samo jednog predstavnika, turopoljskog župana.

Ukinućem feudalnog sustava, nakon 1848., Plemenita općina Turopolje izgubila je staleški smisao svoga postojanja. U razdoblju neoapsolutizma (Bachovog apsolutizma) u čitavoj su Monarhiji ukinuta autonomna i municipalna prava. Turopoljcima je ukinuta samostalna sudbenost, a prestala su se održavati i općinske restauracije tj. spravišća što su se stoljećima sazivale 13. prosinca, na blagdan sv. Lucije.

spravišću u prosincu 1844. optužili da je pokušao potkupiti brojne ugledne Turopoljce i privući ih u "ilirsko kolo". Josipovićeve se politička agitacija pokazala uspješnom na idućoj *restauraciji* Zagrebačke županije 1845. No, iako su mađaroni pobijedili, a on sam dosegnuo politički vrhunac, atmosfera građanskog sukoba s krvavim epilogom i srpanjskim žrtvama na Markovom trgu (13 ubijenih), istodobno je označila Josipovićeve *decrescendo*.

Kolebljiva potpora Beča uskoro se opet okrenula na stranu narodnjaka koji su upozoravali Dvor na opasne posljedice Josipovićeveg političkog djelovanja, kako u Zagrebu i Turopolju tako i na Ugarskom saboru. Nakon dvorske istrage i niza incidenata, Josipović je 1846. suspendiran s položaja turopoljskog župana. Istodobno se protiv njega razvila šira koalicija u ostalim hrvatskim županijama ali je u Turopolju i dalje imao brojne sljedbenike. Od tada je svoju aktivnost protiv narodnjaka nastavio u okviru mađaronske oporbe i u Ugarskom saboru, gdje je posve otvoreno zastupao uvođenje mađarskog jezika u Hrvatskoj i ukla-panje donjoslavonskih županija u ugarski županijski sustav.

Pod utjecajem revolucionarnih gibanja u Beču i radikalnih Kossuthovih zahtjeva, politički se procesi u Hrvatskoj potkraj 1847. i početkom 1848. sve više ubrzavaju, vodeći prema obračunu s Mađarima. Narodna stranka dobiva gotovo plebiscitarnu podršku za prekid odnosa s Ugarskom, a vođe mađarona povlače se iz političkog života i pripremaju za bijeg u inozemstvo. Kao jedini Hrvat na Ugarskom saboru u Požunu Josipović u siječnju 1848. sa starim žarom ispovijeda svoje predmoderni političko *horvatstvo*. Po njegovu shvaćanju u Hrvatskoj postoje dvije stranke: konzervativno-ilirska i mađarsko-hrvatska. Prva pod zaštitom Dvora zapravo odriče hrvatsko ime, a druga se za njega bo-

ri želeći ostati s mađarskom braćom i ugarskom krunom.

Uvjeren u podršku koju uživa, Josipović se vraća u Hrvatsku, a mađarska revolucionarna vlada imenuje ga zagrebačkim velikim županom iako se toj funkciji nije mogao ni približiti. Uslijedilo je veliko razočaranje; Jelačićev munjeviti uspjeh i raskol među Turopoljcima koji su se, na čelu s novim komešom, Josipovićevećim nećakom Stjepanom (1830-1893), u velikom broju priklonili novome banu čije su trupe u svibnju 1848. zaposjele Turopolje. Josipoviću je preostalo samo da preduhitri konfiskaciju i čitav obiteljski imetak prepíše na ženino ime te da potkraj travnja 1848. prebjegne u Budimpeštu gdje je bio dočekan ovacijama i glazbom. Dakako, odmah se priključio Kossuthovoj revoluciji, a potom poveo gerilsku borbu u pozadini Jelačićevih trupa snujući čak i o upadu u Bosnu. I kasnija Josipovićeve sudbina - uhićenje, hrabro držanje pri osudi na vješala i preinaci kazne u doživotnu robiju te desetogodišnje tamnovanje u tirolskoj utvrdi Kufstein uz odricanje od amnestije - dokazuje da je riječ o političaru neobično rijetke dosljednosti, hrabrosti i čvrstoće. Treba, naime, istaknuti da je Danijel Josipović bio jedini među vođama hrvatskih mađarona koji je aktivno i do kraja sudjelovao u revoluciji na mađarskoj strani.

Potpuni slom mađarofilskog pokreta tijekom 1848/9. plod je heterogene strukture Hrvatsko-vugerske stranke i njezine predmoderne i zapravo veoma "tanke" ideologije. Naime, nakon Jelačićeva preuzimanja vlasti i početka ustanka u Mađarskoj, najveći broj mađaronskih velikaša iz Hrvatske je emigrirao u Austriju, iskazujući na taj način lojalnost Dvoru. Uz skupinu "jednoselaca" i pripadnika građanskog sloja, na mađarsku su stranu s Josipovićevećem prebjegli tek malobrojni plemići, čineći uvje-

tno lijevo krilo mađaronske stranke. Oštre mjere protiv mađaronskih emigranata kao “neprijatelja kralja i domovine”, koje je 1848. u Hrvatskoj poduzela nova banska vlast, veoma brzo su se razvodnile. Dapače, sa smirivanjem stanja i s postupnom obnovom apsolutizma, u Hrvatskoj je početkom pedesetih godina uspostavljen novi paradoksalni obrat: glavni oslonac oktroiране vlasti postali su upravo purificirani mađaronski emigranti koji će nakon obnove ustavnosti 1861. uskrsnuti u stranci *unionista*. Danijel Josipović nije pripadao takvoj vrst političara, ni ljudi. Bio je on Horvat staroga kova, čovjek s izrazitim karakterom vođe, spreman da se žrtvuje za vlastitu ideju i za svoje sljedbenike. Nakon desetogodišnje robije, navodno nije pristajao na amnestiju pa su ga morali silom istjerati iz tamnice. U budućim političkim zbivanjima ostaje po strani. Ne vraća se u Turopolje, umire 1874. na majčinom imanju Jelkovcu kraj Varaždina. Radikalni neprijatelj bečkog centralizma i Dvora zacijelo nije odobravao oportunistički *modus operandi* novih hrvatskih mađarona. Vjerojatno ni oni nisu marili za sudbinu čovjeka koji im je budio nečistu savjest.

Ipak, Josipovićeви Turopoljci nisu mogli zaboraviti svoga vođu. I u novim okolnostima cijenili su njegov značaj. Godine 1866. mađarsko-hrvatski slikar Josip Franjo Mücke izradio je Josipovićeв portret velikog formata. Riječ je o slici koja je dugo zauzimala središnje mjesto u dvorani turopoljskog “grada” u Veli-

koj Gorici, gdje je sam Josipović godinama predsjedavao spravišćem. Nakon njegove smrti, u gornjem desnom kutu slike dodan je natpis:

Antonius Josipovich/ Nobilium Campi Turopolja/ ab anno 1838 usque 1848 Comes/ Terrestris Constitutionalis libertatis/ strenuus intrepidusque defensor,/ cui in tesseram/ venerationis et/ gratitudinis hocce ab iisdem/ Nobilibus positum est Monumentum/ Mortuus 29 Decembris 1874

Antun Josipović župan Plemenite općine Turopolje od 1838. do 1848, neustrašivi i ustrajni zaštitnik zemaljske i ustavne slobode, kojemu kao залог poštovanja i zahvalnosti ista Plemenita općina postavlja ovaj spomenik. Umro 29. prosinca 1874.

Mađaronskim (i liberalnim) dodatkom “*constitutionalis libertatis*” htjelo se naglasiti da je bio izabran prema zakonitoj proceduri i da nije bio servilan. Horvatovim riječima: Danici Josipoviću se ne može oporeći dosljednost.

PRIJEVODI S LATINSKOGA: Ladislav Dobrica, Maja Pajnić i Jozo Ivanović.